

Luku 6: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä s. 40–41

Naruto-niminen apina nappasi kameran valokuvaaja David Slaterilta ja otti itsestään tämän selfien. Kummalle kuvan tekijänoikeudet kuuluvat: apinalle vai kameran omistajalle? Selvitä, miten oikeus ratkaisi asian.

- Naruton oikeuksia kuvaan ajoi eläinsuojelujärjestö Peta, joka halusi käyttää kuvasta saatavat tulot apinoiden hyväksi.
- Oikeus ratkaisi kuitenkin tapauksen David Slaterin hyväksi. Hän oli järjestänyt kuvaustilanteen ja omisti kameran, jolla kuva otettiin.
- Slater ja Peta sopivat myöhemmin, että 25 % kuvasta saatavista tuloista käytetään Naruton elinolosuhteiden säilyttämiseen koskemattomana.

1. Selvitä, mitä eroa on seuraavilla tekijänoikeuksiin liittyvillä käsitteillä.

a) omistusoikeus – omaisuuden suoja

- Omistusoikeus takaa oikeuden omistaa aineellista ja aineetonta omaisuutta.
- Omaisuuden suoja tarkoittaa oikeutta käyttää omaisuuttaan haluamallaan tavalla, kunhan ei riko lakia. Muiden on kunnioitettava toisen omaisuuden suojaa.

b) immateriaalioikeus – piraattituote

- Immateriaalioikeus takaa oikeuden taideteoksiin ja muihin henkisen työn tuloksena syntyneisiin tuotoksiin.
- Piraattituote on teoksesta tai hyödykkeestä tehty laiton kopio, joka rikkoo tekijänoikeuksia.

c) teoskynnys – suoja-aika

- Teoskynnöksellä tarkoitetaan seikkoja, joita vaaditaan, että teos on syntynyt ja että teoksen tekijällä on oikeus teokseensa.
- Suoja-aika tarkoittaa sitä aikaa, jolloin tekijänoikeudet ovat voimassa. Yleensä suoja-aika kestää tekijän eliniän ja jatkuu 50–70 vuotta tekijän kuolemasta.

d) siteeraaminen – plagiointi

- Siteeraaminen tarkoittaa puheen tai kirjoituksen lyhyttä lainaamista omassa kirjoituksessa, mikä on laillista, kun ilmoittaa lähteen.
- Plagiointi tarkoittaa teoksen tai sen osan laitonta kopioimista.

2. Minkälaisissa tilanteissa tekijänoikeudet eivät suojaa teosta?

- Jos teos ei ole ylittänyt teoskynnystä.
- Jos joku kopioi teosta omaan käyttöönsä korkeintaan viisi kappaletta.
- Mikäli teoksesta on tehty muunnos, joka tulkitaan omaksi teoksekseen.
- Jos julkaistua teosta siteerataan kohtuullisesti.
- Mikäli teoksen suoja-aika (50–70 vuotta) on kulunut umpeen.

3. Miksi tekijänoikeuksien loukkaukset ovat lisääntyneet netin käytön yleistymisen myötä?

- Netissä on helppo jakaa esimerkiksi äänitteitä, elokuvia ja pelejä ja niitä on helppo käyttää luvatta.
- Ihmisillä saattaa olla mielikuva, että netissä saa toimia vapaasti ilman mitään rajoitusta.
- Netin valvonta on vaikeaa, koska siellä on materiaalia niin paljon.
- Ihmiset saattavat loukata tekijänoikeuksia, koska he ajattelevat, että kiinnijäämisen riski on pieni.
- Netin käyttäjiä on paljon ja monen tiedot tekijänoikeuksista ovat heikot.

4. Tee käsitekartta vahingonkorvausvastuusta.

- Käsitekartassa voi olla esimerkiksi seuraavia asioita:
  - esine- ja henkilövahingot
  - korvauksen suuruuteen vaikuttavat tekijät
  - tahallisuus vai tuottamuksellisuus
  - vahingosta aiheutuneiden muiden mahdollisten kulujen korvaaminen
  - haitan pysyvyys
  - korvauksen sovittelu
  - laiminlyönti ja korvausvelvollisuus
  - hoitovirhe
  - kunnianloukkaukset ja syrjintä.

5. Lue teksti. Mitä oikeudellisia seuraamuksia Jerille voi koitua tapauksen vuoksi?

Lukion ensimmäistä luokkaa käyvä Kauri oli luokkaan tultuaan istumassa paikalleen, kun hänen takanaan ollut Jeri veti tuolin hänen altaan. Tämän seurauksena Kauri kaatui lattialle. Kauri satutti selkensä, ja hänen älypuhelimensa näyttö meni rikki. Jeri jatkoi Kaurin kiusaamista pilkkaamalla häntä eri haukkumasanoilla sekä ivaamalla hänen pukeutumis- ja hiustyyliään.

Välitunnilla Kauri meni koulun terveydenhoitajan luokse selkäkivun takia. Hoitaja totesi selän vaativan pikaista hoitoa. Hän tilasi Kaurille taksin ja ilmoitti sairaalaan, että koulusta ollaan tuomassa sinne pikaisesti nuorta. Leikkauksen jälkeen Kaurin selkää särki ja hän joutui syömään pitkään särkylääkkeitä. Koulunkäynti keskeytyi kahdeksi kuukaudeksi. Kauri joutui myös luopumaan viikonlopputoistään hampurilaisravintolassa ja syksyn ajaksi maksamastaan kuntosalikortista.

- Vahingonkorvausvelvollisuus ei katso ikää, joten Jeri on vahingonkorvausvelvollinen. Jeri on yli 15-vuotiaana myös rikosoikeudellisesti vastuussa teoistaan.
- Jerin teko on tahallinen ja hän on aiheuttanut Kaurille henkistä, ruumiillista ja esinevahinkoa.
- Jeri on täysin vastuussa Kaurin saamasta selkävammasta.
- Hän on velvollinen korvaamaan vammasta aiheutuneet sairaus-, hoito-, lääke- ja taksikulut.

- Lisäksi Kaurille on aiheutunut ansiomenetyksiä, jotka Jeri on velvollinen korvaamaan. Myös kuntosalikortista Jeri joutuu maksamaan niiltä kuukausilta, joina Kauri ei vammaan vuoksi ole voinut sitä käyttää. Kuntosali voi tosin jättää käyttömaksun perimättä sairauden ajalta.
- Jeri joutuu korvaamaan älypuhelimien korjauksen.
- Lisäksi Jeri on kiusaamisellaan ja haukkumisellaan aiheuttanut henkistä kärsimystä. Häntä voidaan syyttää kunnianloukkauksesta, josta hän voi saada sakkorangaistuksen.

6. Lue teksti ja vastaa kysymyksiin sen perusteella.

Jaana kirjoitti Kurjenkylän kesäteatteriin näytelmän käsikirjoitusta. Hän kertoi ystävälleen, että sen juoni mukailisi *Napapiirin sankarit* -elokuvan juonta. Jaana oli onnistunut saamaan käsiinsä elokuvan käsikirjoituksen ja siihen tehdyn kuvion juonenkulusta, mutta hän ei ollut kysynyt lupaa niiden kopioimiseen. Jaana kertoi innoissaan, että näytelmän alussa olisi 15 minuutin kohtaus Väinö Linnan romaanista *Tuntematon sotilas*, jota hän siteerasi sanasta sanaan, mutta näytelmä itse sijoittuisi Ukrainan sotaan. Sieltä näytelmän sankari lähtisi Suomeen ja Napapiirille.

Jaana oli ottanut käsikirjoitukseen mukaan myös tyttärensä päiväkirjan runoja, joita hän oli salaa lukenut. Kun näyttelijät lukisivat runoja, taustalla tulisi soimaan Jean Sibeliuksen *Finlandia*. Näytelmä päättyisi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen keskeisiin kohtiin, jotka Jaana oli löytänyt googlettamalla netistä. Näytelmän lavastukseksi Jaana oli suunnitellut *Napapiirin sankareiden ja Tuntemattoman sotilaan* elokuvajulisteiden käyttämistä.

a) Mitkä kuusi tekijänoikeudellista asiaa löydät tekstistä?

- Jaanan kirjoittaman näytelmän juoni on plagiaatti eli elokuvan juonen luvaton käyttämistä.
- Samaten *Tuntematon sotilas* -romaanin pitkä siteeraaminen vaatii tekijältä tai tekijän kuolinpesältä luvan. Teoksella on yleisesti suoja-aika, joka jatkuu noin 50–70 vuotta kirjailija Väinö Linnan kuoleman jälkeen.
- Myös Jaanan tyttären runojen käyttäminen ilman lupaa on tekijänoikeusrikkomus.
- Päiväkirjan lukeminen ilman tyttären lupaa on vastoin perustuslakia. Perustuslakiin sisältyvien perusoikeuksien mukaan kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Vanhemmilla on oikeus tarkistaa esimerkiksi lapsen päiväkirja, jos heillä on perusteltu huoli lapsen terveydestä tai mahdollisesta rikollisesta toiminnasta. Tässä tapauksessa siitä ei ole kyse.
- Sibeliuksen *Finlandian* soittaminen näytelmässä vaatii luvan, jos teoksen suoja-aika on vielä voimassa.
- Myös elokuvajulisteiden käyttäminen tai niiden muuttaminen uuteen muotoon vaatii luvan.
- Euroopan unionin ihmisoikeussopimuksen siteeraaminen on luvallista.

b) Miten Jaanan pitää toimia niiden osalta?

- Tekijänoikeuksien alaiset kohdat vaativat luvan hankkimista. Mikäli niiden käyttämisestä päästään sopuun, on hänellä oikeus käyttää niitä.

- Sopimuksiin saattaa liittyä taloudellisia sitoumuksia. Esimerkiksi julisteiden käyttämisestä mainonnassa saatetaan vaatia luvan lisäksi rahallista korvausta. Muussa tapauksessa kyseessä on tekijänoikeusrikos.

7. Lue teksti. Olet kärjäänoikeuden tuomari. Mitä oikeudellisia asioita tapauksen ratkaisemisessa tulee huomioida?

Miss Suomi -kilpailun karsintoihin osallistunut Sonja oli keväällä kilpailun jälkeen havainnut, että toimitusjohtaja Ville oli julkaissut yrityksensä nettisivuilla valokuvan Sonjasta. Ville oli ottanut valokuvan Sonjan pyynnöstä missien koekuvausten yhteydessä eräessä hotellissa. Sonja oli maksanut valokuvan ottamisesta 65 euroa. He eivät olleet sopineet valokuvan käyttöoikeudesta, eikä Ville ollut maksanut Sonjalle kuvan julkaisusta. Sonja vaati kirjallisesti, että kuva poistetaan.

Ville kiisti Sonjan vaateen ja väitti, että Sonja oli myöntänyt hänelle täyden käyttöoikeuden valokuvaan. Sonja vaati uudelleen kuva poistamista, mutta näin ei tehty. Lopulta Sonja haastoi Villen oikeuteen valokuvan luvattomasta käytöstä.

- Kuvien julkaisusta ei ole kirjallista sopimusta.
- Tapauksen ratkaisussa on sanasta sanaan -tilanne.
- Tekijänoikeuslain mukaan valokuvaajalla on yksinoikeus ottamiinsa kuviin ja oikeus muokata niitä. Tekijänoikeuksista huolimatta kuvien kaikenlainen näyttäminen ei ole sallittua.
- Sonja oli maksanut valokuvien ottamisesta, joten voidaan olettaa, että hän halusi saada itsestään kuvia. Sen sijaan kuvien käyttöoikeudesta he eivät olleet sopineet.
- Sonjan kuvaaminen maksua vastaan ei tuo oikeuksia käyttää hänen kuviaan ilmaiseksi ja ilman lupaa.
- Sonjan kuvaa voidaan olettaa käytettävän mainostamis- ja markkinointitarkoituksissa. Sen voi siis katsoa olleen elinkeinon harjoittamisen kannalta sopimatonta menettelyä.
- Sonjan sanan uskottavuutta lisää, että hän pyysi kahteen otteeseen kuvan poistamista.
- Villen tulisi poistaa kuva yrityksensä nettisivuilta välittömästi. Lisäksi Ville voidaan tuomita maksamaan kohtuullista korvausta Sonjalle kuvien luvattomasta käytöstä.
- Sonja saattaa vaatia korvauksia kärsimyksistään. Koska Sonja on missiehdokas ja siten julkisuuden henkilö, hänen mahdollista kärsimyskorvaustaan ei kenties pidettäisi oikeutettuna. Ainoastaan jos kuvaa on käytetty asiattomasti tai hyvän tavan vastaisesti, voisi Sonjalla katsoa olevan oikeus korvaukseen kärsimyksestä.

8. Lue teksti ja pohdi tapaukseen liittyviä oikeudellisia vastuita ja mahdollisia korvausvelvoitteita. (yo-tehtävä K2012)

Eläkeläinen Hilja Vuorinen tuli tammikuisena aamuna kerrostalostaan ulos pihalle. Heti ulos päästyään hän kaatui jäisellä jalkakäytävällä asuinportaansa oven edessä. Hänen lonkkansa murtui, ja hän joutui pitkäaikaiseen sairaalahoitoon. Hilja Vuorinen vaati korvausta taloyhtiöltä hoitokuluista ja aiheutetusta mielipahasta, koska jalkakäytävä oli

hänen mielestään huonosti hiekoitettu ja ulko-oven lampun valo ei palanut, joten hän ei ollut nähnyt liukasta jäätä.

Taloyhtiön käyttämän huoltoyhtiön mielestä sillä ei ollut vastuuta kaatumisesta, koska hiekkaa oli sen verran, minkä taloyhtiö oli varannut hiekoitukseen, ja lamppu oli mennyt rikki juuri edellisenä päivänä eivätkä yhtiön miehet olleet vielä ehtineet vaihtaa sitä.

- Taloyhtiön velvollisuutena on huolehtia, että yhtiön alueella on turvallista liikkua.
- Hilja Vuorinen voi vaatia taloyhtiöltä korvausta.
- Jos taloyhtiö ei vapaaehtoisesti maksa korvausta, Vuorinen voi viedä asian kärjäoikeuteen.
- Jos oikeudessa todetaan, että laiminlyönti on tapahtunut, taloyhtiö tai huoltoyhtiö joutuu maksamaan korvauksen. Korvaus voi koskea hoitokuluja.
- Taloyhtiö on huoltoyhtiön valvojana pääsääntöisesti vastuussa pihan kunnossapidon puutteista. Viime kädessä taloyhtiön hallituksen puheenjohtaja on vastuussa pihan kunnosta.
- Sopimus huoltoyhtiön kanssa määrittelee, miten pihan ja valaistuksen kuntoa seurataan ja ylläpidetään.
- Sopimuksen perusteella arvioidaan vastuukysymystä eli onko huoltoyhtiö syyllistynyt tehtäviensä laiminlyöntiin. Jos huoltoyhtiö on laiminlyönyt vastuunsa, taloyhtiö voi vaatia siltä korvausta vahingosta.
- Mieli pahasta Vuorinen ei saa korvausta.
- Tapaukseen voi liittyä rikosoikeudellinen vastuu laiminlyönnin perusteella.